

liktusokat sem tudja vagy akarja kihasználni az író, ehelyett elmossa vagy megkerüli őket. Ez a konfliktusmérés-ló hajlam, ami Bárdos más írásaiban is gyakran megnyilvánul, itt szinte lemérhetően a színvonal rovására megy, még akkor is, ha az elbeszélés egyébként sok részletértéket tartalmaz.

A kötet többi elbeszélése színvonalban az előbbieket alatt marad. Amikor a könyv kísérletezés jellegét említettük, ezekre és a belőlük adódó nagyfokú színvonalbeli egyenetlenségre gondoltunk. A *Veréb* és a *Visszatérés* a szó szoros értelmében írói kísérletnek, egy-egy kitűzött cél mesterségbeli-technikai erőpróbájának is tekinthető. A *Veréb*-nél a cél az volt, hogyan lehet egy eseménytelen, szürke életet egyetlen tömbből faragva megadni. A *Visszatérés*-ben pedig az egy életmozzanatban előre-hát-ra utalva történő ábrázolás volt az írói alapelv. Természetesen mindkettőben több is van ennél, a nehéz sorsukban is helytálló, meg nem törő emberi életek rajza.

A könyv két leggyengébb darabja, a *Kedvesnővér* és a *Cséplés* érdekes tanulsággal szolgálhat. Úgy látszik, az ön-életrajzi mozzanatokkal telített, ill. azokra felépített témákban Bárdos nem tud kellőképpen szelektálni a lényeges és lényegtelen között, hanem az életrajzi elemeket túl közvetlenül veszi át a műbe. (Ebben a meggyőződésünkben a *Zürzavar* is megerősíthet bennünket.) Ez a hibája a *Kedvesnővér*-nek is, amelyben

emellett az érzelmesség néhol már érzélgősségbe csap át.

A *Cséplés*-nek feltétlenül erénye az írói őszinteség, ami a paraszti élet, a paraszti világ nem ismerésének rajzában mutatkozik meg. Az 50-es évek egyik fontos társadalmi problematikája sajátos beállításban nyer itt ábrázolást a városból jött diákiú szemén keresztül. De itt is sok a felesleges részlet, amellyel a társadalmi vonatkozású kérdés, a parasztság közhangulatának, magatartásának eseményszála és a szerelmi történet teljesen független egymástól, csak a színhely és az idő azonossága köti össze őket.

Az írói ars poetica következetessége ezekben az írásokban is kitapintható: határozott törekvés arra, hogy korunkat korszerűen ábrázolja. Pártos írói program ez, az észmei elkötelezettségben, a dialektikus szemléletmódban is, abban, hogy a születő új szemszögéből néz, nem hagyva figyelmen kívül az elhaló régít sem. Korszerű, mint írói magatartás, amely azonban ebben a kötetben még nem társult mindig korszerű írói megformálással is. A legjobb írásokban azonban igen. És a kötetet ezekkel kell mérni, annál is inkább, mert az *Országúton* már kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy az író is ezekhez méri magát. Eppen ezért az *Eztől reggelig* minden egyenetlensége ellenére is fontos és értékes állomás Bárdos Pál írói pályáján. (*Szépirodalmi Könyvkiadó* 1966.)

VÖRÖS LÁSZLÓ

KÖNYVESPOLC

IDŐSZERŰTLEN POLGÁRI REGÉNY

BENEDEK ISTVÁN: HÁROM ING

A szöveg végén közölt évszám, illetve az *Aranyketrec*-ben olvasható utalás szerint Benedek István még 1953-ban megírta ezt a regényt. Témája miatt az akkori kultúrpolitika viszonyai között szó sem lehetett megjelentetéséről. Az eltelt idő alatt kedvezőbbé alakultak publikálásának körülményei — maga a mű egyáltalán nem vált aktuálisabbá. Nem másfél évtizeddel később, hanem annyiival korábban kellett volna megírni és kiadni, körülbelül akkor, amikor Bene-

dek *Ősztön és bűnözés* c. kriminálpszichológiai szakkönyve napvilágot látott. Természetesen újat, művészi szempontból figyelemre méltót akkor sem jelentett volna Benedek regénye, hiszen a freudizmus — általában a pszichoanalízis — hatása jóval előbb jelentkezett már a magyar irodalomban Csáth Géza, Kosztolányi, de mások műveiben is; a skizofrén főhős pedig — mint amilyen ebben a regényben Bot Péter — még a század elején Babitsnál *A golyakalifa*-ban.

A pszichológiában szakembernek számító Benedek elméletileg alighanem tisztában van a freudista pszichoanalízis alapvető tételeinek tarthatatlan voltával, ezért modernebb változatú formá-

jára próbálta regényét ráépíteni. Ilyenformán Bot Péter tragédiájának nem kirarólagos forrása a rendezetlen nemi étellel párosuló tudathasadás, hanem ehhez — az ún. „sorsanalízis” koncepciójának megfelelően — még egy sor lelki defektus és néhány külső tényező is járul. Olyan komplex esetet mutat be így, mint amilyen az „én-beteg bűnözők”-é az *Ósztön és bűnözés*-ben. Ott — Bleulerrel egyetértve — a kór rendkívül összetett voltát hangsúlyozza, a regényben viszont — mert így érdekesebb — Freudhoz közelebb kerülve bontja ki a cselekményt, hiszen a részben elfojtott, részben pedig elgondolt szexuális tényezők tetőzik be a főhős skizofréniáját. Sőt a nemi élet problémái a többi szereplő viselkedésében és gondolkodásában is döntő mozzanatként szerepelnek. Így a házban történt gyilkosság tettese után szenvedélyesen nyomozó Sarkadit az Agáta kisasszonnyal kialakult intím kapcsolat azonnal más útra téríti; a leányanyából cseléddé lett Annáról alig derül ki több annál, hogy rendkívül pletykás, örökké a férfiakon jár az esze, és a gazdája vele csalja a feleségét; a Bagoly néven emlegetett bogaras tudós fantasztikus gondolatokat fejt ki a tudat és szexualitás („az agy és a mag”) viszonyáról, és így tovább. A szereplők lakóhelye, a Kékgolyó utcai ház egyébként is különökökkel van tele, szinte egy „természetes Aranyketrec” az egész.

Bizonyos fokig lehetne arra gondolni, hogy a Bagoly eszmeifuttatása a freudizmus és a naturalista biologizmus karikatúrája, de a freudizmusnak a regény egészében való kitörülhetetlen jelenléte és a szexualitás döntő cselekményformáló faktorként való beállítása nem valószínűsíti ezt a feltevést. Nem a mélypszichológiára épülő regény persziflázsa a *Három ing*, hanem maga is e típus egyik korszerűnek mutatkozó megnyilvánulása.

Benedek ugyanis van annyira intellektuális és rutinos író, hogy ismeri, sőt sikerrel alkalmazza a modern regényirodalom (Joyce, Proust, Kafka, Thomas Mann és mások műveinek) több formai vívmányát, főként a szempontváltást, a belső monológot, valamint a szubjektív időszemléletre alapozott szerkezetformálás elvét. De fölmerül a kérdés: miért szükséges mindezek felvonultatása egy ugyan nem mindennapi, de egyedi voltán semmivel túl nem mutató eset leírásához. Az *Aranyketrec*, mint ilyenek egész sorát tartalmazó könyv, elfogadható egy elmegyógyász jó stílusban megírt — de csakis ilyen értelemben művészi, egyébként csak érdekes — naplójának. A *Há-*

rom ing többnek készült ennél. De nem több lett, csak más: gyenge, ma már időszerűtlen polgári regény — aminek persze nagy sikere lehet avult ízlésű kispolgárok körében.

Bot Péter és a Kékgolyó utcai gyilkosság egymással összekapcsolt történetét feldolgozó regény semmi lényegeset nem mond, vagy csak unalomig ismert általánosságokat tudat a harmincas évek pesti kispolgáraitól. Felvázolja néhány külön portréját, és szakszerűen, részletesen leír egy elmebetegét. Joggal minősíthetjük mindezt — egyik neves irodalomtörténésünk találó kifejezését használva — „klinikai realizmus”-nak vagy akár „klinikai modernizmus”-nak is. (*Magvető Könyvkiadó 1966.*)

KAPOSI MÁRTON

GYÖRY DEZSŐ: VERONIKA

A regény nem először kerül az olvasóközönség elé. Az 1958-ban megjelent *Vérehulló szerelem c.* kötetben más történelmi ihletésű kisregények mellett A *vérvörös Vág* címen szerepel. Nem érdektelen azonban új, átdolgozott kiadásának értékelése, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy Győry írói munkásságához mérten a kritikának adósságokat kell törlesztenie.

Az író 1950-ben induló epikus korszakának e mindenképp értékes alkotása, ha akarjuk, egy szerelem különös története csupán, ha tejszűt, történelmi regény. Mindkét álláspontról önkényes, mert több egyiknél is, másiknál is. Az író mértéktartó szerkesztését dicséri a kérdés eldöntésének nehézsége.

Az 1663-as török betörés elől a Vág menti vizahalászokhoz menekült garami lány, Veronika megjelenése megbontja egy halásztanya rendjét, megszokott életét. Ambruzs halászmester félkegyelmű fiának lesz hamarjában a felesége, majd a férj halálával színre lépnek a vetélytársak: volt apósa és Odor Bandi halászlégény. Veronika érett asszonyisága, babonázó deleje mind a két férfiban fejtezőre állítja a lelket: minden gondolatuk Veronika. Ez a féktelen vágy és ez a mértéktelen makacsság okozza a magasfeszültséget az egyik szálon. Ehhez járul a pusztá létüket fenyegető török betörés: újabb lehetőség a vetélytársaknak kiválóságuk csendes bizonyítására: a katonákkal népesült halásztanya újabb alkalom Veronikának a választásra. De ettől kezdve már többről van szó. A történelem egy darabja is megelevenedik.

Zrínyi tisztavirág-életű fővezérsege történelmi szempontból is csak epizód, így „balladás alakja” is csupán a háttér-